

IJTIMOY PSIXOLOGIYA: INSONLARNING JAMIYATDAGI O'ZARO
TA'SIRI, XATTI-HARAKATLARI VA GURUH DINAMIKASINI TAHLIL
QILUVCHI ILMIY SOHA SIFATIDA

M. Rahmatullayeva.

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali

Psixologiya fakulteti "Oila psixologiyasi" yo'nalishi o'qituvchisi

mushtariyraxmatullayeva38@gmail.com

Abdullayev Ismatullo Ne'matullo o'g'li

O'zbekiston Milliy Universiteti Jizzax filiali Psixologiya fakulteti 3-kurs talabasi

ismatulloabdullayev01@gmail.com

Annotatsiya: Ijtimoiy psixologiya odamlarning bir-biriga ta'sirini, jamiyatdagi o'zaro munosabatlar jarayonlarini va ijtimoiy muhit inson fikri, hissiyotlari va xatti-harakatlariga qanday ta'sir qilishini o'rganadi. Ushbu soha individual xulq-atvor va guruh dinamikasi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni tahlil qiladi. Ijtimoiy idrok, konformizm, stereotiplar, nizolar va ularni hal qilish kabi mavzular uning markaziy yo'nalishlaridan biridir. Ijtimoiy psixologiya insonlarning atrofdagi hodisalarni tushunishi va ularga moslashishini aniqlab, shaxslararo munosabatlar samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Kalit so'zlar: *Ijtimoiy psixologiya, ijtimoiy idrok, konformizm, stereotiplar, guruh dinamikasi, ijtimoiy ta'sir, nizolarni hal qilish, shaxslararo munosabatlar, liderlik, ijtimoiy muhit.*

Ijtimoiy psixologiya insonlarning ijtimoiy muhitda qanday o'zgarishlar va ta'sirlar orqali o'z xulq-atvorlarini shakllantirishi, qarorlar qabul qilishda guruhlar va jamiyatdagi aloqalar qanday rol o'ynashi bilan shug'ullanadi. Guruhlar va ijtimoiy ta'sirlar insonlarning hayotiga ta'sir ko'rsatadigan juda muhim psixologik hodisalardir. Insonlar o'zlarining ijtimoiy muhitida qanday qarorlar qabul qilishi, qanday xulq-atvorlarni namoyon etishi va qanday ijtimoiy o'zgarishlarga duch kelishi guruhlarining ta'siri va ijtimoiy psixologik qonuniyatlarga asoslanadi. Ushbu maqolada ijtimoiy psixologiyaning guruhlar va ijtimoiy ta'sirlar sohasidagi asosiy g'oyalari, guruhlarining tarkibi, tuzilishi va ularning inson xulq-atvoriga ta'sirini o'rganish ko'zda tutilgan.¹ Ijtimoiy psixologiya — bu insonlarning fikrlashi, his-tuyg'ulari va xatti-harakatlariga boshqa odamlarning ta'sirini o'rganadigan psixologiya sohasi. Bu yo'nalish

---

¹ Ikromova S. Ijtimoiy psixologiya, International online conference, 2024. 271 -bet

FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQRISH INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI VOLUME-2, ISSUE-1

shaxslararo munosabatlar, guruhlar ichidagi hamkorlik va qarama-qarshilik, ijtimoiy ta'sir, stereotiplar, xulq-atvor motivlari kabi masalalarni tadqiq qiladi.

Ijtimoiy idrok — bu odamlarning o'zaro munosabatlarida boshqalarni qanday tushunishi, baholashi va ularga nisbatan munosabat bildirish jarayonidir. Bu tushuncha shaxslarning atrofdegilar haqida qanday ma'lumot to'plashi va uni qanday qayta ishlashini o'z ichiga oladi. Ijtimoiy idrok orqali biz boshqalarning niyatlari, hissiyotlari va harakatlari haqida fikr shakllantiramiz. Ijtimoiy idrokning asosiy jarayonlari insonlarning boshqalarni qanday tushunishi va ularga nisbatan munosabat bildirishini tashkil etuvchi muhim bosqichlardir. Birinchi navbatda, odamlar boshqalar haqidagi ma'lumotlarni ajratib olishadi. Bu jarayonda diqqat asosan yuz ifodalari, tana tili, ovoz ohangi va boshqa signallarga qaratiladi. Ushbu belgilar boshqalarning kayfiyati, niyatlari yoki hissiy holatini anglashda asosiy manba bo'lib xizmat qiladi.

Keyingi bosqichda kuzatilgan ma'lumotlar talqin qilinadi. Insonlar boshqalarning xatti-harakatlari sabablarini izohlashga harakat qiladi, bu esa atributsiya jarayoni deb ataladi. Masalan, kimningdir jiddiy ohangda gapirishi uning g'azabda yoki charchaganligi deb tushunilishi mumkin. Bu talqinlar ko'pincha individual tajriba va kontekstga bog'liq bo'ladi.

Shuningdek, ijtimoiy idrokda stereotip va oldindan shakllangan fikrlar muhim rol o'ynaydi. Insonlar odatda boshqalarni muayyan guruh yoki mavqe asosida baholashadi. Bu esa ba'zan noto'g'ri xulosalarga olib kelishi mumkin, chunki stereotiplar ko'pincha yuzaki va umumlashtirilgan bo'ladi. Oxirgi bosqich hissiy munosabatning shakllanishidir. Boshqalar haqidagi idrok bizning ularga bo'lgan hissiy javoblarimizni belgilaydi. Masalan, boshqalarning mehribonligi yoki samimiyligi haqidagi idrok ularga nisbatan hurmat va ishonch hissini uyg'otadi, aksincha, salbiy xulosalar antipatiyaga olib kelishi mumkin. Ushbu jarayonlarning har biri insonlarning ijtimoiy aloqalarini samarali ravishda tashkil etishda va ularni anglashda muhim o'rin tutadi.

Ijtimoiy idrok insonlarning samarali aloqa qilishiga, hamkorlikka kirishishiga va nizolarni oldini olishiga yordam beradi. Shu bilan birga, noto'g'ri idroklar nizolarga yoki tushunmovchiliklarga olib kelishi mumkin, shuning uchun bu jarayonni anglash va rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Ijtimoiy ta'sir — bu odamlarning bir-birining fikriga, his-tuyg'ulariga va xatti-harakatlariga ko'rsatadigan ta'siri bo'lib, u insonning jamiyatdagi hayotida muhim rol o'ynaydi. Bu jarayon turli ko'rinishlarda namoyon bo'ladi: bir shaxsning boshqasiga bevosita ta'siri, guruhning shaxsga ko'rsatadigan bosimi yoki jamiyatdagi umumiy me'yorlar orqali o'rnatilgan ta'sir. Ijtimoiy ta'sirning eng keng tarqalgan shakllaridan biri konformizm bo'lib, bunda inson o'z fikrlari yoki xatti-harakatlarini atrofdegilarnikiga moslashtiradi. Odamlar odatda jamiyatga

FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQRISH INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI VOLUME-2, ISSUE-1

moslashish orqali o'zlarini xavfsizroq his qilishadi va rad etilishdan qochishga harakat qilishadi.

Bo'ysunish ham ijtimoiy ta'sirning muhim ko'rinishlaridan biridir, bunda shaxs muayyan talab yoki ko'rsatmaga rioya qiladi. Bu ko'pincha rahbarlar yoki ijtimoiy qoidalar orqali amalga oshiriladi. Boshqa bir shakl ijtimoiy tasdiq bo'lib, bunda odamlar boshqalarning fikr va harakatlarini asos sifatida qabul qilib, ularga moslashadi, ayniqsa, yangi yoki noma'lum vaziyatlarda. Ba'zida ijtimoiy ta'sir manipulyatsiya shaklida ham namoyon bo'ladi, bunda boshqalar hissiy yoki qaror qabul qilish jarayoniga o'z manfaatlarini ko'zlab ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, liderlik ijtimoiy ta'sirning ijobiy ko'rinishi bo'lib, bunda yetakchilar boshqalarga o'z maqsadlarini qabul qildiradi va guruh ichida uyg'unlikni ta'minlaydi. Ijtimoiy ta'sirga shaxsning o'ziga xos xususiyatlari, ijtimoiy kontekst va shaxsiy munosabatlar katta ta'sir ko'rsatadi. Masalan, insonning o'ziga bo'lgan ishonchi va mustaqil fikrlash qobiliyati ta'sirga bo'lgan qarshilikni kuchaytiradi, yaqin munosabatlar esa odatda begona insonlarning ta'siriga qaraganda kuchliroq bo'ladi. Shu bois, ijtimoiy ta'sirni tushunish va uni to'g'ri boshqarish odamlar o'rtasidagi munosabatlarni yaxshilash, nizolarni kamaytirish va jamiyatda muvozanatni saqlashda muhim ahamiyatga ega.

Munozara va nizolarni hal qilish insonlar va guruhlar o'rtasidagi tushunmovchiliklarni bartaraf etish va murosaga erishish jarayonidir. Nizo yoki kelishmovchiliklar har qanday ijtimoiy munosabatlarning tabiiy qismidir, chunki har bir insonning manfaatlari, qadriyatlari va qarashlari bir-biridan farq qiladi. Biroq, bu kelishmovchiliklarni to'g'ri boshqarish nafaqat nizolarni yechishga, balki munosabatlarni yanada mustahkamlashga yordam beradi. Nizolarni hal qilish jarayonida birinchi qadam muammoni aniqlash va uning sabablarini tushunishdir. Har ikki tomonning nuqtai nazarini tinglash, ularning his-tuyg'ulari va ehtiyojlarini inobatga olish muhimdir. Bunda samimiy va hurmatli muloqot asosiy o'rinni egallaydi. Tomonlar bir-birining fikrlarini to'g'ri tushunish uchun ochiq muloqot olib borishi kerak, bu esa tushunmovchiliklarning oldini olishga yordam beradi. Kelishuvga erishishda murosaga kelish va o'zaro manfaatlarni hisobga olish zarur. Bu jarayonda tomonlar o'z pozitsiyalarini emas, balki muammoni hal qilishga qaratilgan yechimlarni taklif qilishlari kerak. Ba'zida vositachilik yoki uchinchi tomon yordami ham samarali bo'ladi, chunki neytral pozitsiyadagi shaxs nizoni ob'ektiv baholay oladi va murosaga erishishda yordam beradi. Nizolarni hal qilish jarayonida emotsiyalarni boshqarish katta ahamiyatga ega. Salbiy his-tuyg'ularni jilovlash va vaziyatga mantiqiy yondashish kelishuvni osonlashtiradi. Tomonlarning bir-biriga hurmat bilan munosabatda bo'lishi va kelishilgan qarorlarni amalga oshirishga intilishi nizoning samarali yechim topishiga xizmat qiladi.

**FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQRISH
INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI
VOLUME-2, ISSUE-1**

Munozara va nizolarni hal qilish nafaqat mavjud muammoni bartaraf etishga, balki tomonlar o'rtasidagi ishonchni oshirishga, kelajakda shunga o'xshash vaziyatlarning oldini olishga va ijobiy munosabatlarni rivojlantirishga yordam beradi. Bu jarayon o'zaro hamkorlik va muvozanatni saqlashda muhim ahamiyatga ega bo'lib, ijtimoiy hayotning ajralmas qismi sanaladi.

Xulosa shundan iboratkin, ijtimoiy psixologiya insonlar o'rtasidagi o'zaro ta'sirlar, fikrlar, hissiyotlar va xatti-harakatlarni o'rganib, ijtimoiy muhitning shaxs va guruhlar hayotiga ta'sirini aniqlaydi. Bu soha ijtimoiy idrok, konformizm, stereotiplar va nizolarni hal qilish kabi jarayonlarni o'rganish orqali insonlarning jamiyatdagi o'zini tutishining murakkabligini tushunishga yordam beradi. Ijtimoiy psixologiyaning o'rganilishi nafaqat individual va guruhlararo munosabatlarni yaxshilashga, balki jamiyatning ijtimoiy va madaniy rivojlanishiga ham hissa qo'shadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ismoilova, N. and Abdullayeva, D. , Ijtimoiy psixologiya, O'zbekiston Faylasuflari Milliy Jamiyati Nashriyoti, 2013
2. Karimova, V. M. , Ijtimoiy psixologiya, O'zbekiston Respublikasi Oliy va O'rta Maxsus Ta'lim Vazirligi, 1994
3. Rahmatullayeva M. O 'QUVCHI SHAXSINI RIVOJLANTIRISHNING ASOSIY YO 'NALISHLARI //Журнал Педагогика и психологии в современном образовании. – 2021. – Т. 1. – №. 4.
4. Sohibjon o'g'li, M. O. (2024, March). BO'LAJAK PEDAGOGLARNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK JIHATLARI. In *E Conference Zone* (pp. 6-10).
5. Rahmatullayeva, M. (2023). GORDON ALPORTNING SHAXS XUSUSIYATLARI KONSEPSIYASI HAQIDA. *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, 3(3), 180-185.
6. ahmatullayeva, M., & Esanboyev, T. (2023). KICHIK MAKTAB YOSHI VA O'SMIRLIK DAVRIDA MEN KONSEPSIYASINING SHAKLLANISHI. *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, 3(3), 186-191.
7. Rahmatullayeva, M., & Toshtemirova, N. (2023). SHAXSNING SOTSIAL-MADANIY NAZARYASI KREN XORNI TALQINDA. *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, 3(3), 174-179.
8. Rahmatullayeva, M. (2023). BF SKINERNING OPERANT XULQ-ATVOR NAZARIYASI. *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, 3(3), 199-204.

**FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQRISH
INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI
VOLUME-2, ISSUE-1**

9. Gulnoza, R., Mushtariy, R., & Makhliyo, S. (2023). The physiological basis of temperament: unraveling the complexities of human nature. *Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences*, 2(2), 243-247.
10. Rahmatullayeva, M., & Norqulova, I. (2023). BO 'LAJAK PEDAGOGLARNING KASBIY MOSLASHTIRISH OMILLARI VA SHART-SHAROITLARI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 3(3), 83-88.
11. Gulnoza, R., Mushtariy, R., & Yoqubjon, M. (2023). Therapy, physiology of sensation and perception. *Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences*, 2(2), 214-219.
12. Rahmatullayeva, M., Khasanov, F., & Abduganieva, A. (2023). ATTENTION AND MEMORY AS A MENTAL PROCESS. *Наука и инновация*, 1(10), 60-62.
13. Rashidova, G., Raxmatullayeva, M., Saidov, S., & Egamqulova, S. (2023). Character, ability, and action: the unity of human activity. *Наука и инновация*, 1(10), 152-155.